

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

УДК 341.23

ЖОВТОНІЖКО Л. М.,
аспірант
Харківського національного університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНЕ КУЛЬТУРНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Анотація. У статті на підставі загального аналізу навчальної літератури та наукових публікацій вітчизняних і зарубіжних учених визначено поняття та зміст міжнародного співробітництва європейських держав у галузі культури, запропоновано перспективні напрямки наукових досліджень у цій галузі.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, міжнародне культурне співробітництво, культурна дипломатія, європейські держави.

Постановка проблеми. Важливе місце в системі прав і свобод людини і громадянина належить правам і свободам у галузі культури, які ще іноді визначають як духовні, або ідеологічні права і свободи. Така множина назва цієї групи прав і свобод є виправданою з огляду на те, що реалізація культурних прав сприяє духовному розвитку особи та формуванню національної ідеології як суспільного феномена. Водночас культурні права людини вже тривалий час є також об'єктом і міжнародно-правового регулювання. Тому розробка визначення міжнародного культурного співробітництва, виявлення його основних ознак та класифікація видів є актуальним як для внутрішньодержавного, так і для міжнародно-правового регулювання відносин у цій галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчаючи зазначену тему, автор проаналізував праці багатьох дослідників, серед яких: Т. Ковальчук, В. Акуленко, Б. Клименко, В. Максимов, О. Мельничук, В. Репецький; та зарубіжні вчені: Е. Александров, А. Антонова, М. Богуславський, П. Бойлан, М. Верной, П. Гестербліт, Г. Кардучі, Т. Каткова, П. Дж. О'Кіффі,

Дж. Мерріман, Р. Нахлік, Н. Потапова. Як наслідок встановлено, що комплексного дослідження відносин міжнародного культурного співробітництва в сучасній вітчизняній науці міжнародного права не здійснювалось.

Мета статті – визначити поняття, ознаки та класифікацію міжнародного культурного співробітництва.

Виклад основного матеріалу. Відносини міжнародного співробітництва неодноразово були предметом наукових робіт. Однак рідко їх автори приділяли увагу розкриттю сутності та змісту міжнародного співробітництва, зосереджуючи увагу на характеристиці змісту окремих міжнародних договорів або діяльності конкретної міжнародної організації у визначеній галузі міжнародних відносин. Тому передусім слід визначитися з термінологічним апаратом, який використовується в роботі, що в подальшому дасть можливість визначити поняття «міжнародне культурне співробітництво». Важливо також зазначити, що в міжнародній площині поряд із терміном «міжнародне культурне співробітництво» часто використовується як тотожний йому термін «культурна дипломатія», що вимагає, на нашу думку, виявити значення кожного із цих двох термінопонять задля проведення в подальшому більш точної характеристики відносин між державами у сфері культури.

Отже, згідно з новим світовим словником коледжу Вебстера співробітництво – це акт співпраці; спільні зусилля або ж процес об'єднання ряду людей зі спільними цілями для отримання взаємної вигоди або прибутку. Дипломатія – це діяльність у сфері управління відносинами між урядами різних країн [1, с. 211].

В Оксфордському словнику загальних термінів вказано, що співробітництво – це дія або процес спільної роботи певних суб'єктів задля досягнення однієї і тієї ж мети. У свою чергу, дипломатія – це професія, діяльність, або майстерність управління міжнародними відносинами, як правило, представниками тієї чи іншої країни за кордоном [2, с. 365].

«Дипломатія» завжди чітко визначалась як діяльність дипломатів від імені урядів. Дипломат був посланником або представником глав держав або урядів. Місія полягала в тому, щоб переконати іншу державу або групу урядів у деяких питаннях, що стосуються території, торгових прав або інших національних інтересів. Дипломати були в основному «переговорниками».

Після Віденського конгресу 1815 року з'явилися чіткі правила дипломатії, права та обов'язки дипломата, в тому числі права і обов'язки для посольств і дипломатичних місій. Ці правила були оновлені кілька разів і в наш час, зокрема, Організацією Об'єднаних Націй (далі – ООН) у 1961 році [3, с. 10].

Зазвичай поняття «дипломатія» було обмежено відносинами між урядами, але в останні 50 років цільова аудиторія дипломата розширилась та охопила громадські організації і – в якійсь мірі – засоби масової інформації, приватні компанії та громадянське суспільство в країні перебування.

Згідно з М. Уоллером культурна дипломатія у своєму загальному розумінні – це курс дій, які засновані на обміні ідеями, цінностями, традиціями та іншими аспектами культури або ідентичності, будь то для зміцнення відносин, підвищення соціально-культурного співробітництва, просування національних інтересів; культурна дипломатія може бути здійснена державним сектором, приватним сектором або громадянським суспільством. Культурна дипломатія на практиці (або прикладна культурна дипломатія) є сукупністю дій із застосування та реалізації теорії культурної дипломатії. Дипломатія такого роду однозначно здатна впливати на міжкультурне порозуміння та сприяти примиренню народів [4, с. 25].

«Культурна дипломатія» є порівняно новим поняттям, але як явище в міжнародних відносинах – доволі поширена в політиці різних країн.

У своїй роботі Карл-Ерік Норманн вказав на цікавий факт: більшість культурних радників, культурних аташе або директорів у посольствах та культурних інститутах по всьому світу, ймовірно, навіть не розуміють, що представляють «культурну дипломатію». У них є опис роботи з проханням сприяти мистецтву, художникам та «культурній ситуації» у своїй рідній країні через виставки, концерти, лекції та інші засоби «культурного обміну». Їх успіх або невдача вимірюється у відповідній реакції як із боку влади і засобів масової інформації, так і в кількості відвідувачів на заходах. Деякі, в основному європейські, дипломати також використовують таке поняття, як «міжкультурний діалог», в їх описі роботи. Це зазвичай інтерпретується таким чином: «Ми повинні бути відкриті для діалогу і обміну досвідом із приймаючою країною і різними спільнотами приймаючої країни з питань, що стосуються мультикультуралізму або інтеграції іммігрантів» [5, с. 3].

Поряд із поняттям культурної дипломатії не визначеним на міжнародно-правовому рівні залишається і поняття міжнародного культурного співробітництва. Головним джерелом для розуміння його етимології є Декларація принципів міжнародного культурного співробітництва, яка була прийнята Генеральною конференцією ООН із питань освіти, науки і культури в Парижі в листопаді 1966 року. Як вважають самі представники ООН, широке поширення культури і освіти серед усіх людей на основі справедливості, свободи і миру необхідні для людської гідності являють собою священний обов'язок, який всі країни повинні виконувати в дусі взаємодопомоги і турботи. Держави-члени Організації, вважаючи, що в пошуках істини і вільного обміну ідеями та знаннями, погодилися і вирішили розвивати і розширювати засоби зв'язку між їхніми народами, оскільки, незважаючи на технічний прогрес, який сприяє розвитку та поширенню знань та ідей, незнання способу життя і звичаїв народів досі є перешкодою для дружби між народами, мирної співпраці і прогресу людства.

Декларація принципів міжнародного культурного співробітництва була розроблена з урахуванням положень Загальної декларації прав людини, Декларації прав дитини, Декларації про надання незалежності колоніальним країнам і народам, Декларації ООН про ліквідацію всіх форм

расової дискримінації, Декларації про просування серед молоді ідеалів миру, взаємної поваги і взаєморозуміння між народами. Народи повинні спільно прагнути розвивати різні галузі культури та одночасно із цим створити гармонійний баланс між технічним прогресом та моральним прогресом людства.

Згідно із цією Декларацією міжнародне культурне співробітництво має охоплювати всі аспекти інтелектуальної і творчої діяльності в галузі освіти, науки і культури. Цілями міжнародного культурного співробітництва в різних його формах, двосторонніх або багатосторонніх; регіональних або всесвітніх, має бути:

- 1) поширення знань, сприяння розвитку обдарувань і збагачення різних культур;
- 2) розвиток мирних відносин і дружби між народами і приведення до кращого розуміння способу життя;
- 3) сприяння застосуванню принципів, викладених у Декларації ООН, які згадані в преамбулі до Декларації [6].

Крім цього, міжнародне культурне співробітництво повинно сприяти створенню стабільних, довгострокових відносин між народами, приділяти особливу увагу моральному і інтелектуальному вихованню молоді в дусі дружби, міжнародного взаєморозуміння і миру та сприяти інформованості держав про необхідність стимулювання талантів і сприяння підготовці підростаючих поколінь у різних секторах культури.

Культурне співробітництво є обов'язком усіх народів і всіх країн, які повинні ділитися один з одним своїми знаннями і досвідом. Саме широке поширення ідей і знань, засноване на вільному обміні, має важливе значення для творчої діяльності і розвитку особистості. Культурне співробітництво повинно здійснюватися на основі взаємоповаги всіх народів, які сповідують її.

Класифікація видів міжнародного культурного співробітництва може бути заснована на різноманітних факторах, які впливають зі змісту міжнародно-правових актів та залежать від території, на якій воно здійснюється, від кількості його учасників, від об'єкту співробітництва тощо.

Найбільш дослідженою в міжнародному праві є класифікація міжнародного культурного співробітництва залежно від виду суб'єктів та їх кількісного складу.

Отже, залежно від виду суб'єктів міжнародне культурне співробітництво можна поділити так: 1) співробітництво між державами; 2) співробітництво між міжнародними організаціями та державами; 3) співробітництво між міжнародними організаціями.

За кількісним складом суб'єктів, що беруть участь у міжнародному культурному співробітництві, його можна поділити на двостороннє співробітництво (у формі підписання міжнародного договору та здійснення на його основі безпосередніх зв'язків) та багатостороннє співробітництво (через підписання багатостороннього міжнародного договору або в

рамках діяльності міжнародної конференції чи роботи міжнародної організації).

У свою чергу, двостороннє і багатостороннє співробітництво залежно від території (просторової сфери), на якій воно здійснюється, можна поділити так: 1) універсальне, 2) регіональне (культурне співробітництво європейських держав), 3) локальне (виникає між державами певного географічного регіону, здебільшого між суміжними державами, стосовно об'єктів, розташованих у цьому регіоні) та 4) партикулярне (виникає між будь-якими державами, з приводу будь-яких об'єктів, незалежно від географічного розташування держав і географічних особливостей об'єктів співробітництва).

Види міжнародного культурного співробітництва залежно від об'єкта співробітництва можна також поділити на:

- 1) співробітництво з питань обміну досвідом у галузі культури;
- 2) співробітництво з питань захисту культурних цінностей та культурної спадщини країн;
- 3) співробітництво щодо питань покращення умов культурно-мистецького середовища тощо.

Щодо інших видів міжнародного культурного співробітництва, то їх можна класифікувати на підставі таких критеріїв:

- за ступенем відкритості: відкрите (в ньому може брати участь будь-яка держава) і обмежене (коло учасників такого співробітництва заздалегідь визначено);
- стосовно майбутнього розвитку: перспективне, яке відкриває нові можливості для спільної діяльності (співпраці), й безперспективне – безвихідне;
- за ступенем ефективності: конструктивне й деструктивне;
- за часовими характеристиками: співробітництво, здійснення якого чітко регламентовано часовими рамками (короткострокове, середньострокове, довгострокове), та безстрокове [7, с. 22].

Зазначений перелік видів міжнародного культурного співробітництва не є вичерпним і може бути розширеним за рахунок інших чинників.

Висновки. Проаналізувавши поняття «культурна дипломатія» та «міжнародне культурне співробітництво», можна дійти висновку, що культурна дипломатія є складовою частиною міжнародного культурного співробітництва, але аж ніяк не тотожним йому поняттям.

Із урахуванням цього, а також проведеного вище аналізу особливостей міжнародного культурного співробітництва можна запропонувати таке його визначення: міжнародне культурне співробітництво – один із видів спільної діяльності держав, спрямованої на узгодження їх інтересів та досягнення спільних цілей у вирішенні проблем у галузі культури, на основі загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права.

Запропоноване нами розуміння поняття «міжнародне культурне співробітництво» та його класифікація є лише першим кроком у напрямку

дослідження відносин міжнародного співробітництва європейських держав у галузі культури, тому подальше наукове обговорення зазначеної проблематики, на нашу думку, зберігає свою актуальність.

Література:

1. Webster's New World College Dictionary, 4th Edition. Houghton Mifflin Harcourt. 2010. P. 1728. URL: <https://www.collinsdictionary.com/us/dictionary/english/cooperation>.
2. Oxford living dictionaries. Powered by Oxford. P. 2096. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition>.
3. Віденська конвенція про дипломатичні зносини. ООН. Збірник договорів, 2010. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048.
4. Waller Michael J. The Public Diplomacy Reader / Michael J. Waller // Washington, DC: Institute of World Politics Press. 2009. 520 p.
5. Karl-Erik Norrman. Definitions, Ideas, Visions and Challenges for Cultural Diplomacy. E-international relations website. Jan.3 2013. P. URL: <https://www.e-ir.info/2013/01/03/definitions-ideas-visions-and-challenges-for-cultural-diplomacy/>.
6. Декларація принципів міжнародного культурного співробітництва // Генеральна Асамблея ООН від 4 ноября 1966 года. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_067.
7. Перепьолкін С.М. Міжнародно-правові аспекти митного співробітництва європейських держав: дис. ... канд. юрид. наук.: спеціальність 12.00.11. Харків, 2009. 206 с.

Жовтонишко Л. Н. Международное культурное сотрудничество: понятие, признаки и классификация

Аннотация. В статье на основании общего анализа учебной литературы и научных публикаций отечественных и зарубежных исследователей определены понятийный аппарат и содержание международного сотрудничества европейских государств в области культуры, предложены перспективные направления научных исследований в этой области.

Ключевые слова: международно-правовое регулирование, европейское сотрудничество, международное сотрудничество.

Zhovtonizhko L. International cultural cooperation: term, features and classification

Summary. As the author pointed out in the article, the relations in international cooperation has already been the subject of several scientific works. However, very rarely the authors paid attention to the disclosure of the essence and content of international cooperation, focusing on the characterization of the content of individual international treaties or the activities of a specific international organization in a certain area of international relations. Thus the article defines the term and content of international cooperation of European countries in the field of culture on the basis of the general analysis of educational literature and scientific publications of regional and foreign scientists, and proposes perspective directions of scientific research in this field. The classification of types of international cultural cooperation was also studied. As it was discovered during the work on the article, the classification may be based on a variety of factors that derive from the content of international legal acts, and depend on the territory on which it is carried out, or on

the number of its participants, or on the object of cooperation, etc. The article analyzes the most studied in international law classification of international cultural cooperation, namely, depending on the type of subjects and their quantitative composition. As a conclusion to the article, the author pointed out that his understanding of the term “international cultural cooperation” and its classification is only the first step towards the study of the relations of international cooperation among European countries in the field of culture, therefore, the further scientific discussion of this issue, according to the author, remains relevant.

Key words: international legal regulation, European cooperation, international cooperation.